

Mirella Ogrocka, Elżbieta Miterka

Znaczenie zabawy konstrukcyjnej w rozwoju manualnym dzieci czteroletnich

---

Scientific Bulletin of Chełm - Section of Pedagogy nr 1, 25-35

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZNACZENIE ZABAWY KONSTRUKCYJNEJ W ROZWOJU MANUALNYM DZIECI CZTEROLETNICH

MIRELLA OGROCKA

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

ELŻBIETA MITERKA

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie

STRESZCZENIE: Działania konstrukcyjne przynoszą wymierne efekty w rozwoju manualnym dzieci a tym samym przyczyniają się do osiągnięcia dojrzałości szkolnej. Zabawy konstrukcyjne stymulują rozwój umysłowy dzieci, rozszerzają możliwości zdobywania wszelakiej wiedzy, są czynnościami świadomymi oraz angażują zespół podstawowych funkcji psychofizycznych: wzrokowo- przestrzennej, motorycznej, słuchowej i artykulacyjnej. Różnorodna działalność konstrukcyjna może stanowić wsparcie w wyrównywaniu braków i nieprawidłowości w zakresie intelektualno - motorycznej, dynamiki procesów nerwowych, a także zaburzeń rozwoju emocjonalnego. Działania nauczyciela związane z działalnością konstrukcyjną pobudzają i aktywizują dziecko, kompensują braki środowiskowe oraz zapobiegają trudnościom w późniejszych latach nauki w szkole.

SŁOWA KLUCZOWE: umiejętności manualne i konstrukcyjne, efektywność, zabawy konstrukcyjne, funkcje zabawy

Współczesna rzeczywistość to zmiany w wielu dziedzinach życia, wynikające z gwałtownego rozwoju nauki i techniki. Dzieci coraz więcej czasu spędzają przed szklanym ekranem, wpatrując się w migające, kolorowe obrazy.

„Chcesz poznać dziecko? Przyjrzyj się jego zabawie. Chcesz poznać człowieka? Przyjrzyj się jego czynom”- głosi mądre ludowe przysłowie mongolskie. Patrzymy więc uważnie na nasze dzieci w domu, gdy się bawią samotnie lub wspólnie z kolegami, rodzeństwem, lub też wtedy, gdy pozbawione towarzystwa domagają się, byśmy zastąpili im rówieśników. Obserwujemy ich zabawy, gdy są w przedszkolu, na podwórku, w parku, na spacerze”¹.

---

¹Por. I .Merżan, *Zabawy, zabawki, dzieci*, Warszawa 1967, s. 9.

Obserwując zabawy dzieci można się przekonać jaki wpływ mają one na ich rozwój. Poprzez zabawy dziecko poznaje otaczający go świat, jest to bowiem podstawowy sposób nauki i poznania rzeczywistości. Zabawa rozwija zdolności manualne dzieci, sferę emocjonalną i umysłową. Dlatego tak ważne jest dostarczanie dzieciom okazji do zabawy, różnorodnych zabawek, pozwalających na rozwój ich wyobraźni i zdolności.

Rozwój psychofizyczny dzieci w wieku przedszkolnym

Wiek przedszkolny obejmuje okres od 3 do 7 roku życia. Granice chronologiczne tego wieku są płynne i umowne. Każde dziecko wychowuje się w odmiennych warunkach środowiskowych i wychowawczych oraz rozwija się w innym tempie. Uwarunkowane jest to czynnikami genetycznymi, cechami fizycznymi i psychicznymi. Między 3 a 6 rokiem życia następuje intensywny rozwój układu kostnego i stawowo-mięśniowego, który jest słaby i wiotki, szybko ulega zmęczeniu przy jednoczesnym dużym zapotrzebowaniu organizmu na ruch. W pierwszym okresie wieku przedszkolnego najlepiej pracują duże grupy mięśniowe, czyli mięśnie barków i ramion. Niezręczność manualna i powolność ruchowa dzieci trzy, czteroletnich jest związana ze słabo wykształconymi mięśniami dłoni i palców a także przewagą funkcji mięśni zginaczy nad prostownikami. Słaba koordynacja wzrokowo-ruchowa powoduje rozrzutność ruchową, spowodowaną nadmiarem zbędnych ruchów, brakiem oszczędności i precyzji wykonywanej czynności (tzw. przyruchy). Niepodzielna i krótkotrwała jest uwaga ruchowa 3-4 latków. Procesy pobudzania dominują w działaniach dzieci nad hamowaniem co przejawia się w trudnościach panowania nad własnymi ruchami. Pod względem sprawności ruchowej i zręczności manualnej istotne zmiany zachodzą na przełomie 4 i 5 roku życia, bowiem w tym okresie kostnieniu ulega chrzęstna tkanka nadgarstka, wzmacnia się muskulatura dłoni i palców. Z kolei dzieci pięcioletnie opanowują już wiele czynności wymagających precyzji drobnych ruchów. Mogą wykonywać szereg użytecznych prac, łączyć kilka czynności np.: rzut z chwytem, podniesienie przedmiotu stojąc na jednej nodze. Znacznemu rozwojowi ulega koordynacja wzrokowo-ruchowa i orientacja w przestrzeni, gdyż jest to związane ze wzrastającą pamięcią ruchową. Dzieci lepiej orientują się w kierunkach, ich ruchy są pewniejsze, bardziej zdecydowane i szybsze. W końcowym okresie wieku przedszkolnego dzieci osiągają już wysoki stopień zręczności, płynności i elastyczności motorycznej. Automatyzacji ulegają niektóre ruchy, rozwija się dokładność wykonywania wielu skomplikowanych czynności rąk, bez kontroli wzroku.

„Rozwój fizyczny i psychiczny dziecka w ciągu czteroletniego okresu przedszkolnego nie przebiega w sposób równomierny (...). Między trzecim i czwartym rokiem życia,

podobnie jak między piątym a szóstym rokiem życia tempo i rytm zmian rozwojowych są na ogół umiarkowane, natomiast pomiędzy czwartym a piątym rokiem obserwuje się wyraźnie nasilenie procesów rozwojowych”².

Rozwój motoryczny jest szeregiem zmian ilościowych i jakościowych, które przejawiają się w postaci wzbogacenia się czynności, doskonalenia form ich wykonywania, rozwijania zdolności koordynacyjnych i podnoszenia wydolności fizycznej.

Istotny wpływ na wykonywanie czynności użytkowych mają również wrodzone właściwości fizyczne i psychiczne dziecka, rodzaj temperamentu i związana z nimi pobudliwość. Złe dozowanie dzieciom wysiłku przy organizowanych zajęciach bywa przyczyną słabego rozwoju, nierównomierności pracy mięśni i braku pozytywnej motywacji do działania. „U dziecka w okresie przedszkolnym rozwija się przede wszystkim aparat ruchowy oraz układ nerwowy, z którym ściśle związany jest system wyższych czynności nerwowych”³.

Rozwój motoryki dziecka jest ściśle związany z jego rozwojem psychicznym i fizycznym. W okresie przedszkolnym spostrzeżenia kinestetyczno - ruchowe mają wpływ na kształtowanie czynności motorycznych, świadomości kierowania, pobudzania i hamowania całych zespołów ruchowych. W tym wieku rozwija się zarówno aparat ruchowy oraz układ nerwowy, opanowuje się sprawności motoryczne w zakresie ruchów dłoni i palców, np. wykonywania czynności samoobsługowych takich jak: mycie zębów, czesanie, ubieranie się. Nie wszystkie rodzaje czynności opanowuje dziecko na jednakowych poziomach, ponieważ stopień sprawności ruchowej zależy nie tylko od dojrzałości organizmu dziecka, lecz od tego czy miało możliwość nabycia wprawy w tej dziedzinie, jak często daną czynność wykonywało oraz w jaki sposób rodzice i nauczyciele w przedszkolu kierowali zajęciami dzieci i pomagali w ich prawidłowym wykonaniu, np. dostarczając zabawek do manipulacji, narzędzi do majsterkowania czy przyborów do działalności plastycznej – konstrukcyjnych. W odróżnieniu od rozwoju fizycznego rozwój psychiczny cechuje o wiele większy dynamizm. Podstawową działalnością dziecka jest zabawa, w której przeważają czynniki ruchowe i manipulacyjne, szczególnie u dzieci trzyletnich. W procesie rozwoju manualnego istotną rolę odgrywają spostrzeżenia. Kształtują się od spostrzegania globalnego, poprzez spostrzeganie synkretyczne, aż do spostrzegania analitycznego. Procesy poznawcze dziecka zachodzą przez liczne doświadczenia, poszukiwanie i eksperymentowanie na rzeczach czyli własne próby i błędy.

---

² S. Moliere, *Metodyka wychowania fizycznego w przedszkolu*, Warszawa 1974, s. 4.

³ E. Waszkiewicz, *Stymulacja psychomotorycznego rozwoju dzieci 6-8 letnich*, Warszawa 1991, s. 14.

W miarę wzrostu sprawności ruchowej i szerszego zakresu działań zwiększa się aktywność dzieci. Są one zdolne do dokonywania obserwacji czyli świadomego i celowego spostrzegania. Rozwój spostrzegania kształtów jest uwarunkowany stopniem ich skomplikowania. W pierwszym stadium „spostrzegania analitycznego” dzieci wyróżniają poszczególne elementy graficzne. Odtwarzanie graficzne jest dla dziecka niezwykle trudną czynnością, wymaga równocześnie wzrokowego spostrzegania kształtu wraz z dokonaniem jego analizy. W okresie przedszkolnym wzrasta stopień wrażliwości wzrokowej dzieci, zwiększa się zdolność rozróżniania odcieni barw oraz zwiększa się ostrość wzroku. Dziecko posiada zdolność odróżniania dźwięków, wykształca się słuch fonematyczny i muzyczny. Następuje przewaga spostrzeżeń wzrokowych i słuchowych. Doskonali się koordynacja czynności motorycznych i precyzyjnych. Wzmaga się przekształcenie wyobraźni mimowolnej w wyobraźnię dowolną. Wyobraźnię dziecka cechuje żywość, podatność na bodźce emocjonalne, a jego wyobrażenia i spostrzeżenia są ogólnikowe, które stopniowo nabierają dokładności. Uwaga i pamięć dzieci jest mimowolna, zależna od chwilowego zainteresowania oraz bodźców uczuciowych. Dzieci posiadają zdolność zapamiętywania ruchów i gestykulacji. Układ nerwowy jest plastyczny, zapewnia znaczną wyćwiczalność polegającą na łatwym tworzeniu i utrwalaniu nowych struktur czynnościowych oraz przetwarzanie starych.

Głównym motywem działania są przeżycia emocjonalne dzieci. Dziecko jest zdolne do podporządkowywania się normom i zasadom. Reakcje uczuciowe skoncentrowane są wokół przyjemności i przykrości dziecka. Charakteryzują się impulsywnością, brakiem równowagi i opanowania. Stopień tej równowagi zależny jest od wieku dziecka, wrodzonej inteligencji, stanu zdrowia oraz wzorców zachowania. Dziecko ma potrzebę doznawania życzliwości, uznania oraz poczucia akceptacji. Zapewniają mu one dobre samopoczucie i wpływają na prawidłowy rozwój psychofizyczny. W wieku przedszkolnym nasila się także potrzeba nawiązywania kontaktów z innymi dziećmi. Dzieci 3-4 letnie łączą się w zabawie po dwoje, troje, starsze dzieci mogą łączyć się w większe grupy, przy jednoczesnej potrzebie zabawy indywidualnej. Egocentryzm w zabawie przejawia się trudnościami w dzieleniu się zabawkami i narzędziami, niedojrzałością działania, wyrażającą się brakiem planu. „Dzieci są bardzo podatne na kierownictwo dorosłych, łatwo przyjmują jasno określone, zrozumiałe i konsekwentnie wprowadzone w ich życie, poparte przykładem dyrektywy postępowania.

Dzięki temu zdolne są przyswoić sobie elementarne zasady i normy moralne obowiązujące w stosunku do rówieśników i dorosłych”⁴.

Ważnym elementem rozwoju osobowości dzieci jest dojrzałość emocjonalna, więź z osobami ważnymi oraz wyznaczenie jasnych i względnie stałych reguł. Ważne jest jednak by dziecko miało pewną swobodę działania w ramach tych granic. „Dziecko w wieku przedszkolnym coraz częściej podejmuje inicjatywę, ma wiele pomysłów, a im starsze, tym częściej szuka okazji do działań bardziej ryzykownych. Jeśli jego przedsięwzięcia często będą spotykały się z negatywną reakcją dorosłych, (...) zwątpi w sens własnej inicjatywy”⁵.

Rodzaje zabaw w pedagogice przedszkolnej

Od najwcześniejszych lat życia dziecka zabawa jest podstawową formą nauki. Rozwija osobowość, charakter, umiejętności i zainteresowania dziecka. Etymologia słowa „zabawa“ w języku polskim pochodzi o wyrazu „bawa” czyli być”. Zabawa nie służy tylko zajęcia czasu i sprawieniu przyjemności, lecz jest to działanie mające ogromny wpływ na rozwój naszej sprawności oraz na rozwój intelektualny.

Johan Huizing uważa, że zabawa to: „dobrowolne działanie lub zajęcie, wykonywane w obrębie pewnych ustalonych granic czasu i miejsca, według dobrowolnie przyjętych, lecz bezwarunkowo wiążących reguł; cel jej jest w niej samej, towarzyszy jej uczucie napięcia i radości oraz świadomość *czegoś innego niż zwyczajne życie*”⁶.

Osobliwością zabawy jest równoczesne istnienie dwóch kategorii rzeczywistości- jednej prawdziwej, drugiej fikcyjnej (potrzeba odgrywania roli). Świat fikcji, w którym dziecko przyjmuje różne role jest rzeczywistością przygotowującą go do życia. Dziecko opanowuje sztukę bycia dorosłym. Fikcja nie jest domeną tylko zabaw tematycznych, ale występuje także w zabawach konstrukcyjnych i ruchowych. Zabawa jest działalnością o charakterze twórczym, przebiega w polu wyobraźni dziecka, zmienia sytuację realną, w sytuację nową - wyobrażoną. W zabawie ujawniają się doświadczenia, różne obserwacje, przeżycia dziecka, jego aktualny poziom rozwoju poznawczego, emocjonalnego, społecznego, ruchowego oraz wiedza o sobie i świecie. Niektóre zabawy wymagają umiejętności nawiązywania kontaktów z innymi, prawidłowej percepcji wzrokowej,

---

⁴ M. Kwiatkowska, Z. Topińska, *Metodyka wychowania przedszkolnego*, Warszawa 1968, s. 43.

⁵ *Obserwacja dziecka w przedszkolu*, red. M. Rey, Warszawa 2005, s. 19.

⁶ Cyt. za: W. Okoń, *Zabawa a rzeczywistość*, Warszawa 1987, s. 26.

słuchowej oraz sprawności manualnej. Według M. Rey „Typ zabaw, jakie dziecko wybiera i sposób w jaki one przebiegają pozwala prognozować powodzenie dziecka w szkole”⁷.

W pedagogice przedszkolnej przyjmuje się podział zabaw na: samorzutne zabawy dzieci i zabawy organizowane przez dorosłych. Do samorzutnych zabaw dziecięcych należą zabawy tematyczne, konstrukcyjne, ruchowe i badawcze. Zabawy manipulacyjne są pierwszym etapem zabaw konstrukcyjnych i badawczych. Natomiast do zabaw organizowanych przez nauczyciela możemy zaliczyć zabawy i gry dydaktyczne oraz zabawy ruchowe.

Zabawy tematyczne występują od drugiego roku życia. Trzylatki nie potrafią współdziałać ze sobą. Dzieci 4-5-letnie łączą się w pary, natomiast sześciolatki bawią się już w zespołach. Tematyka zabaw powiększa się wraz z wiekiem w zależności od sytuacji rodzinnej dziecka, wpływów przedszkola oraz kontaktów społecznych.

Zabawy konstrukcyjne „kierują aktywność dziecka ku wytworzeniu czegoś”⁸. Rozwijają techniczną myśl dziecka, jego wyobraźnię przestrzenną, często zapoznają go z właściwościami różnych tworzyw. Elementem dominującym w tych zabawach jest ruch, który jest ważnym elementem rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym.

Zabawy ruchowe pozwalają na ćwiczenie ogólnej zręczności ruchowej. Dziecko zaspakaja potrzebę ruchu, wykonując różnego rodzaju skoki biegi, itp. Samodzielnie podejmowane zabawy ruchowe, bez konkretnie ustalonych zasad sprawiają dzieciom wiele radości i pozwalają dziecku wyznaczyć sobie w nich cel. W przedszkolu często stosuje się zabawy z określonymi i narzuconymi z góry zasadami. Tego typu zabawy mają do spełnienia pewne określone zadanie. Wśród zabaw ruchowych wyróżniamy zabawy: orientacyjno-porządkowe, bieżne, z elementami rzucania z elementami skoków, wspinania, równowagi, rytmiczno- ruchowe. Zabawy ruchowe wiążą się często z zabawami tematycznymi.

Zabawy badawcze „służą zaspakajaniu potrzeb poznawczych dzieci poprzez działanie i manipulowanie przedmiotami”⁹. W wieku przedszkolnym dzieci nieustannie prowadzą doświadczenia, np.: badają konsystencje piasku suchego i mokrego, oglądają różne przedmioty pod mikroskopem, bawią się magnesem czy wodą.

Zabawy manipulacyjne są ważnym czynnikiem rozwoju umysłowego i zaczynają się od spostrzeżenia zmysłowego. Dziecko kieruje się własnym odruchem, bez udziału dorosłych.

---

⁷ *Obserwacja dziecka w przedszkolu*, dz. cyt., s. 115.

⁸ M. Kwiatkowska, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, Warszawa 1988, s. 174.

⁹ Tamże, s. 176.

Uczy się i wychowuje samorzutnie, w toku manipulowania różnymi przedmiotami samodzielnie zdobywa nowe doświadczenia.

Zabawy dydaktyczne są formą organizowanej działalności dziecięcej i rzadziej przejawiają się u dzieci w sposób samorzutny. Mogą być stosowane w pracy indywidualnej, zespołowej i grupowej. W zabawach dydaktycznych może występować element współzawodnictwa oraz są ustalane reguły gry (np. w grach dydaktycznych). Z. Bogdanowicz określiła zasady klasyfikacji zabaw i gier dydaktycznych. Cechą tych zabaw jest spontaniczność i pomysłowość. Są to:

- zabawy z pomocami gotowymi, np. wieża piko, baby, sześciiany różnej wielkości,
- zabawy typu czarodziejski woreczek, zgadnij czego brak na stole, w których stosuje się przedmioty codziennego użytku,
- układanki, łamigłówki, zagadki obrazkowe, gry stolikowe, puzzle,
- zabawy słowne, np. zagadki, niedokończone rymy.

Warunkiem udanej zabawy jest zapewnienie bezpieczeństwa, miejsca zabawy, odpowiednich pomocy dydaktycznych, zabawek i odpowiedniej atmosfery. Każda z wymienionej kategorii zabaw ma swoją wartość w ogólnym rozwoju dziecka. Trzeba stawiać wymagania zgodnie z możliwościami intelektualnymi i fizycznymi dzieci.

Funkcje zabaw dziecięcych

Jak słusznie zauważa A. Klim-Klimaszewska „Podstawową formą działalności dziecka w wieku przedszkolnym jest zabawa. Dzięki niej poznaje ono coraz lepiej świat i stosunki społeczne, kształci umysł i umiejętności skutecznego działania, zaspokaja potrzebę ogólnej aktywności, a także tworzy pozytywne stany uczuciowe i rozładowuje napięcia emocjonalne”¹⁰.

Funkcje zabaw dziecięcych charakteryzuje J. Karbowniczek, dokonując ich podziału na:

- funkcję organizacyjną – związaną z planowaniem czasu zabawy, aktywnością dzieci oraz ich spontanicznym bądź zaplanowanym działaniem;
- funkcję motywującą – pobudzającą dzieci do twórczego działania oraz ich zaangażowania w tok zabawy;
- funkcję dydaktyczną – umożliwiającą wszechstronny rozwój dzieci i kształtującą umiejętności przygotowujące do czytania, pisania, liczenia i rozumowania;

---

¹⁰ A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna*, Warszawa 2011, s. 46.

- funkcję poznawczą – umożliwiającą nauczycielowi poznać dziecko pod kątem rozwoju różnych sfer;
- funkcję wychowawczą – kształtującą u dziecka normy i postawy społeczno-moralne¹¹.

W szczególności pamiętać należy iż poziom zabawy zależy od wieku dziecka, jego temperamentu i wpływów wychowawczych, natomiast treści zabaw warunkują przeżycia, doświadczenia i zainteresowania dziecka oraz wpływają z jego spontanicznej inicjatywy.

Wpływ zabaw konstrukcyjnych na rozwój manualny dzieci czteroletnich

Pierwsze zabawy konstrukcyjne obserwujemy już u dzieci dwuletnich. Małe dziecko podejmuje próby ułożenia klocków obok siebie oraz wybudowania wieży z dwóch czy trzech elementów. Pionowe piętrowanie klocków przeważa u dzieci dwuletnich, poziome ich szeregowanie - u trzylatków, natomiast czteroletki ustawiają budowle dwuwymiarowe. W wieku przedszkolnym wzrasta liczba zabaw konstrukcyjnych z wykorzystaniem różnorodnego materiału konstrukcyjnego, dzięki czemu wzbogaca się forma wytworów dzieci. Następuje usprawnienie czynności konstrukcyjnych oraz planowania poszczególnych etapów prac. Najczęściej wykorzystywanym materiałem konstrukcyjnym są klocki różnego formatu i kształtu. Dzieci chętnie wykorzystują materiał „naturalny”- patyczki, deseczki, kamienie. Budując z wyobraźni dziecko konstruuje budowle w sposób coraz bardziej planowy i przemyślany. We wczesnej fazie przedszkolnej dzieci często zmieniają pomysł planowanego „dzieła”- często ich projekty są niewykończone i chwiejne. Budowanie według wzoru wymaga operacji analityczno - syntetycznych. Dzieci w wieku 4 lat potrafią odwzorować prosty model ułożony z klocków, np.: pociąg, domek, mostek. Pod koniec wieku przedszkolnego dzieci orientują się w strukturze wzoru oraz materiale budowlanym jaki mają do dyspozycji.

Zabawy czteroletków w sali przedszkolnej jak i w ogrodzie są krótkie i trwają od 15-30 minut. Dzieci czteroletnie próbują w zabawach odtwarzać przede wszystkim relacje pomiędzy różnymi ludźmi. W sytuacji gdy dziecko napotyka na zbyt duże trudności, rolą dorosłego jest wskazanie takich form kontaktów, by nie doprowadzać do konfliktów między rówieśnikami, gdyż czteroletki nie potrafią jeszcze zagospodarować przestrzeni wokół siebie. Należy zatem zapewnić dzieciom tyle wolnej przestrzeni, by swobodnie mogły wybierać własne terytorium, by zabawy konstrukcyjne nie naruszały przestrzeni innych.

---

¹¹ Por. J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Kraków2011, s. 270.

Zabawy konstrukcyjne oraz zabawy w graniu ról odgrywają pierwszoplanową rolę Zabawy w czwartym roku życia spychając zabawy manipulacyjno - funkcjonalne na dalszy plan. Dzieci posługują się narzędziami, ich czynności stają się coraz bardziej skomplikowane, wymagają większego wysiłku i dłuższych ćwiczeń. Pęd do aktywności umożliwia czterolatкови opanowanie przedmiotów, narzędzi i materiałów, a ruchliwość dziecka jest coraz większa. „W zabawach konstrukcyjnych dzieci tego okresu obserwuje się wyraźne przechodzenie od manipulacji przedmiotami i materiałem do konstrukcji”¹². Zamiłowania konstrukcyjne pochłaniają dzieci coraz bardziej, dzieci potrafią przez kilka dni doprowadzać do końca swoją budowlę. W zabawach występują także czynności konstrukcyjne takie jak rysowanie, lepienie, wycinanie, ropienie pisanek. Po cyklu konstrukcji następuje zabawa destrukcyjna. Jedną z ważnych zabaw destrukcyjnych jest ciekawość dziecka, która skłania go do rozebrania np. zegarka, bębena, odkurzacza z jednoczesną niechęcią do naprawy i posprzątania zabawek.

Na przebieg zabaw konstrukcyjnych duży wpływ ma fikcja. Dziecko czterolatkiem chętnie odgrywa swoje role w zabawie tematycznej. Fikcja pomaga dziecku w poznawaniu i opanowaniu rzeczywistości. Przyglądając się pracy dorosłych dzieci próbują czynić to samo w swoich zabawach konstrukcyjnych. W toku tych zabaw dziecko poznaje różne narzędzia i materiały, kształci własną wyobraźnię przestrzenną i dyspozycje umysłowe. Chłopcy najchętniej używają noża, młotka i nożyczek, kleju gwoźdźnia sznurka, z których wytwarzają różne dzieła. Dziewczynki preferują nożyce, igły, nici, plastelina, korowe szmatki, z których wykonują ubranka dla lalek, pościel mebelki, zabawki na choinkę, pajace czy rysunki. Zabawy i działania konstrukcyjne mają szczególne znaczenie dla rozwoju orientacji przestrzennej. Umiejętność ta jest istotna w osiągnięciu przez dzieci dojrzałości szkolnej, zarówno pod względem przygotowania do nauki pisania jak i kształtowania pojęć matematycznych. Działalność plastyczno - konstrukcyjna obejmuje wiele różnorodnych rodzajów i wariantów. Każdy materiał i narzędzie określa rodzaj ekspresji dziecięcej. W każdej z tych czynności, aby otrzymać rezultat zgodny z wyobrażeniem przedmiotu czy z jego widocznym wzorem, dziecko musi uwzględnić nie tylko wybór i dobór właściwych elementów lecz ich miejsce w całości, proporcje i kierunki. Dokonuje wielu analityczno-syntetycznych operacji umysłowych. Każda czynność dziecka spełnia rolę gimnastyki umysłowej, mobilizuje wyobraźnię, uwagę, procesy pamięci, pobudza do nowych pomysłów, wdraża do myślenia reprodukcyjnego i świadomej kontroli własnego działania. Operowanie

---

¹² W. Okoń, *Zabawa a rzeczywistość*, dz. cyt., s. 250.

rozmaitym materiałem jest pod względem manualnego rozwoju warunkiem wielostronnego ćwiczenia motorycznego, elastyczności rąk, ramion i barków, coraz bogatszego repertuaru ruchów, osiągnięcia swobody manualnej i wyższego stopnia posługiwania się własnymi rękoma (co ma znaczenie w pracy wyrównawczej z dziećmi o niewykształconej lateralizacji).

Najłatwiejszą techniką plastyczno - konstrukcyjną jest układanka, która jest dowodem umysłowych operacji, klasyfikowania elementów i dokonywaną analizą spostrzeżonego materiału. W trakcie tych zabaw dziecko przechodzi od spostrzegania globalnego, ogólnikowego, do analitycznego spojrzenia na przedmiot.

Kolejną techniką w zabawach konstrukcyjnych jest „wycinanka”. Stwarza warunki zarówno płaskiego, jak i przestrzennego formowania materiału, odgrywając ważną rolę w umysłowym i manualnym rozwoju dziecka. Wycinanie wymaga koordynacji ruchów rąk i współpracy palców. Podczas wycinania oprócz przedramienia, dłoni i palców szczególnie czynne są stawy nadgarstka. Umożliwiają ruchy boczne ręki, jej zginanie i prostowanie oraz wszelkie ruchy skrętne.

Lepienie jest jednym ze sposobów i rodzajów plastycznej działalności dzieci posiadającym duże znaczenie dla sprawności manualnej, siły działania mięśni całej dłoni oraz palców. Ugniatanie i ściskanie tworzywa angażuje wszystkie mięśnie i stawy śródreżca. Technika ta uważana jest za wszechstronną gimnastykę sprawnościową dłoni.

Najbardziej różnorodną techniką przydatną przy kształtowaniu sprawności manualnej jest majstrowanie. Angażuje i pobudza równocześnie procesy poznawcze, które są niezbędne w przyszłym procesie uczenia się (sposobów i wyobraźni, analizę i syntezę myślenia).

W działalności plastyczno - konstrukcyjnej mającej znamienity wpływ na rozwój manualny dzieci nie należy pomijać technik płaskich. Najwcześniej dziecko styka się z rysunkiem. Rysunek rozwija spostrzeganie i myślenie dzieci, ponieważ narzędzie, jakim posługuje się dziecko skłania je do analizowania ruchem wyobrażeń rzeczywistości, które próbuje przedstawić.

Zarówno B. Sawa, M. Dunin-Wąsowicz, S. Słyszowa, podkreślają ogromną rolę działalności plastyczno-konstrukcyjnej w rozwoju manualnym dzieci. M. Dunin-Wąsowicz stwierdza, iż działalność plastyczno- konstrukcyjna „spełnia różnorodne funkcje:

- przyczynia się do rozwoju spostrzeżeń i wyobraźni (...),
- kształtuje pojęcia przestrzeni i kierunków,
- ułatwia widzenie i porównywanie przedmiotów,
- ujmuje różnice i podobieństwa.

Klasyfikowanie ich według jednej cechy wyróżniającej stanowi jedną z dostępnych dziecku dróg pojmowania abstrakcji przez działanie na przedmiotach, czyli analizy i syntezy myślenia w działaniu”¹³.

Wyrabiając orientację dziecka w kierunkach przestrzennych i dostosowania do nich pozycji własnego ciała utrwalamy jego pamięć ruchową. Koordynacja ruchowa obejmuje harmonijną współpracę różnych grup mięśniowych. Nad koordynacją wzrokowo - ruchową nauczyciel przedszkola pracuje za pomocą metod zabawowo - naśladowczych i zadaniowych.

Jak się okazuje zarówno rozwój zabaw konstrukcyjnych, plastycznych oraz ruchowych ma ogromne znaczenie w rozwoju zdolności manualnych i umysłowych dziecka, przygotowuje go bowiem do dojrzałości szkolnej. Zabawa przygotowuje dziecko do dalszego życia. Dziecko bawiąc się stopniowo rozwija cały różnobarwny wachlarz zadatków „Zdobywa sprawności ruchowe i umysłowe, wzbogaca swoje życie uczuciowe i zakres wiedzy o świecie, buduje dzień po dniu zręby osobowości (...), a równocześnie uczy się współżycia, współgrania w zespole rówieśników (...)”¹⁴.

THE IMPORTANCE OF DESIGN PLAY IN MANUAL DEVELOPMENT OF FOUR YEARS OLD CHILDREN

MIRELLA OGROCKA, ELŻBIETA MITERKA

ABSTRACT: Design activities produce tangible results in the manual development of children, and thereby contribute to the achievement of school readiness. Design play stimulate the intellectual development of children, extend all manner of acquiring knowledge, are aware of activities and involve a team of basic psychophysical functions: visual-spatial, motor, auditory and articulatory. A variety of design activities can be helpful in compensating for the deficiencies and irregularities in the field of intellectual - motor, the dynamics of the nervous system and disorders of emotional development. Teaching activities related to construction activities stimulate and activate the child compensate for habitat deficiencies and prevent difficulties in later years at school.

KEY WORDS: manual and design skills, efficiency, design play, functions of play

---

¹³ *Vademecum nauczyciela sześciolatków*, red. M. Dunin-Wąsowicz, Warszawa 1977, s. 270.

¹⁴ M. Dunin-Wąsowicz, *O dobrej zabawie*, Warszawa 1972, s. 7.